

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Матеріали Всеукраїнських науково-практичних конференцій
“Проблеми інтеграції економіки України в ЄС і вступ до СОТ”*

м. Київ, МАУП, 20 травня 2006 р.,

*“Концептуальні засади формування стратегії
соціально-економічного розвитку України”*

м. Київ, МАУП, 25 жовтня 2006 р.

Київ 2007

ББК 65.9(4УКР)-1я43
С91

Відповідальний редактор *В. М. Чирков*
(видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”)

Сучасні проблеми розвитку економіки України: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Пробл. інтеграції економіки України в ЄС і вступ до СОТ”, м. Київ, МАУП, 20 трав. 2006 р., “Концепт. засади формування стратегії соц.-екон. розвитку України”, м. Київ, МАУП, 25 жовт. 2006 р. — К. : МАУП, 2007. — 340 с.: іл. — Бібліогр. в кінці статей.

ISBN 978-966-608-757-0

Розглядаються проблеми розвитку України у зв'язку зі вступом до Світової організації торгівлі. Пропонуються шляхи реформування економіки країни в умовах ринку. Висвітлюються проблеми державного регулювання економіки.

Для науковців, освітян, менеджерів різних рівнів управління і для всіх, хто цікавиться проблемами менеджменту й розвитку управлінської думки в Україні.

ББК 65.9(4УКР)-1я43

ISBN 978-966-608-757-0

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2007

Зміст

<i>Вступ</i>	7
Розділ I. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ВСТУПОМ ДО СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ	9
Горбань С. Ф., Чумак О. В. <i>Напрями інноваційного розвитку України в контексті вступу до Європейського Союзу</i>	10
Петрова А. Е. <i>Ближневосточная модель внешнеторговой политики и торговля Украины со странами Ближнего Востока</i>	18
Бовтрук Ю. А. <i>Вплив створення Європейського валютного союзу та запровадження валюти євро на економіку України</i>	22
Сергієнко О. М. <i>Економічні тенденції розвитку України в умовах вступу до СОТ</i>	29
Макаровська Т. П. <i>Інформаційна безпека України як передумова її вступу до СОТ</i>	37
Малиш Н. А. <i>Проблеми науково-технологічного розвитку України в межах європейського дослідницького простору</i>	43
Фещенко О. Л. <i>Формування ефективних пропорцій промисловості в умовах інтеграції України в ЄС</i>	48
Ватченко А. Б., Мосияш А. Л. <i>Планирование в интеграционных процессах предприятия</i>	60
Гречишкіна О. О. <i>Проблеми та перспективи розвитку національної банківської системи в контексті вступу до Європейського Союзу</i>	62
Копнов М. А., Авдєєва А. Н. <i>Проблеми міжнародної організації малого та середнього бізнесу і шляхи їх вирішення на основі впровадження інноваційних технологій</i>	66

ЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВСТУПУ ДО СОТ

Вступ України до Світової організації торгівлі є очевидним процесом, на якому наголошують Президент, більшість урядовців і політиків. Але є багато запитань щодо переваг і недоліків такого вступу, майбутніх перспектив розвитку економіки як на макро-, так і мікрорівнях, не вирішеними залишаються питання стратегії і тактики розвитку економіки країни після вступу до СОТ, розвитку національних переваг, пріоритетів і можливостей.

Використовуючи власні дослідження, дослідження Національного інституту стратегічних досліджень, періодичну спеціальну літературу, дані Державного комітету статистики України, зробимо деякі узагальнення та висновки.

Прагнення України інтегруватися у світову економіку потребує гармонізації сучасної системи макроекономічного регулювання, в першу чергу виробничо-технологічної та зовнішньоекономічної політики України з відповідними системами країн — членів Світової організації торгівлі та Європейського Союзу. Вимогою сьогодення для українських виробників і менеджерів є вивчення та застосування міжнародних та європейських стандартів, технічних регламентів, процедур оцінювання відповідності та ринкового нагляду, які сприятимуть обміну товарами та послугами з торговими партнерами, підвищенню якості та конкурентоспроможності на всіх рівнях від виробництва до споживання.

Варто нагадати, що необхідною умовою вступу тієї або іншої країни до ЄС і СОТ є визначення рейтингової оцінки держави, яка характеризує її міжнародний імідж. Рейтингові індикатори використовуються як інформаційна база зарубіжними партнерами і вказують на головні проблеми економічного розвитку країни. Крім цього, рейтингові індикатори є підставою для

розробки перспективних планів розвитку бізнесу, оскільки вони визначають основні фактори, що стримують надходження інвестицій і розвиток конкурентоспроможності.

Критерії членства в ЄС визначені Копенгагенською угодою і були покладені в основу Європейських угод країн — кандидатів у члени ЄС. Щодо України, то ці критерії використані в Угоді про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС та Плані дій Україна — ЄС і є орієнтирами для нашої держави при реформуванні політичної та соціально-економічної систем. Відповідно до економічних критеріїв країна-претендент повинна мати діючу ринкову економіку та бути спроможною витримати тиск конкуренції та ринкових умов у межах Євросоюзу. Відповідність цим критеріям визначається на підставі аналізу рівня макроекономічної стабільності країни; ступеня реалізації адміністративної та структурної реформ; наявності ринкових інститутів і лібералізації торговельного режиму; відповідного нормативно-правового забезпечення ринкових перетворень. Крім цього, приділяється належна увага чинникам, що сприяють поліпшенню умов конкуренції, а саме: проведенню ефективної промислової політики, застосуванню енерго- та ресурсозберігаючих технологій, створенню сприятливого середовища для підприємницької діяльності, формуванню позитивного інвестиційного клімату, підвищенню кваліфікації робочої сили, поліпшенню структури та диверсифікації експорту тощо. Проаналізувавши ці чинники, можна стверджувати, що в Україні не всі вони мають належну динаміку розвитку.

Приєднання України до СОТ є одним із стратегічних завдань зовнішньоекономічної політики нашої держави. Без членства в цій організації, за сучасних умов, неможливо використати переваги світової торгівлі й гарантувати вітчизняним товаровиробникам міжнародно-правовий захист від недобросовісної конкуренції на світовому та регіональному ринках. Так, на думку деяких експертів, цифра щорічних втрат українських виробників внаслідок антидемпінгових розслідувань у різних країнах світу сягає 8 млрд дол. США.

Які ж основні принципи ГАТТ/СОТ щодо торговельної політики країни — члена СОТ?

По-перше, *вона має бути позбавлена будь-якої дискримінації* — країна не повинна упереджено ставитися до тих чи інших

торговельних партнерів, так само не потрібно розрізняти в політиці національних та іноземних виробників товарів і послуг.

По-друге, *торговельна політика має бути передбачуваною* — іноземні компанії, інвестори та уряди повинні бути впевнені, що торговельні бар'єри не застосовуватимуться без узгодження з торговельними партнерами.

По-третє, *відкритою для чесної конкуренції* — шляхом попередження використання “нечесних” прийомів (експортні субсидії, продаж товарів за демпінговими цінами з метою завоювання ринків збуту).

По-четверте, *сприятливою для слаборозвинених країн* — надаючи перехідний період на пристосування до нових умов, використовуючи спеціальні пільги для пом'якшення цього переходу.

Торговельна система ГАТТ/СОТ побудована на чотирьох основних правилах:

1) *захист вітчизняної промисловості лише за допомогою тарифів*. Тарифний захист впроваджується одночасно із заборобою країнам-членам використовувати кількісні обмеження імпорту;

2) *тарифні ставки мають бути зменшені та зв'язані проти подальших підвищень*. Відповідно до угод ГАТТ/СОТ тарифи та інші заходи, які країни застосовують з метою захисту внутрішнього виробництва, потрібно зменшити і де можливо скасувати після проведення переговорів з іншими країнами-членами. Тарифні ставки, погоджені під час переговорів, та інші зобов'язання, які беруть на себе країни, наводяться у Розкладах поступок;

3) *торгівля на основі положень режиму найбільшого сприяння*. Якщо країна — член СОТ надає одній країні будь-які переваги стосовно будь-якого товару, вона повинна одразу ж надати такий режим аналогічним товарам інших країн. Зобов'язання щодо надання режиму найбільшого сприяння не обмежується лише тарифами, а стосується також будь-яких зборів, що накладаються у зв'язку з імпортом чи експортом; правил і формальностей, пов'язаних з імпортом чи експортом; внутрішніх податків і зборів на імпорتنі товари, а також законів, постанов і вимог, що впливають на їх продаж; застосування кількісних обмежень тощо;

4) *національний режим*. Потребує, щоб імпортному товару, що перетинає кордон після сплати мита та інших зборів, надавались умови, не менш сприятливі, ніж аналогічним товарам вітчизняних товаровиробників.

Серед основних переваг, які зумовлюють рішення країни приєднатись до СОТ, виокремлюють полегшення доступу до міжнародних ринків, скасування щодо країни дискримінації і нетарифних бар'єрів, доступ до багатосторонніх механізмів вирішення суперечок і можливість впливати з метою захисту національних інтересів на умовах регулювання світової торгівлі. Членство в СОТ розглядається як системний фактор розвитку національної економіки, створення прозорого та прогнозованого конкурентного та сприятливого інвестиційного середовища.

Характер торговельних відносин у світі свідчить, що принципи і правила, проголошені СОТ, не завжди виконуються з об'єктивних і суб'єктивних причин. Зокрема, за умов розвитку транснаціоналізації капіталу впливовість провідних транснаціональних корпорацій світу перевищує рівень впливовості багатьох національних урядів. З огляду на те, що угода ГАТТ/СОТ має міждержавний характер і поширюється на державне регулювання зовнішньої торгівлі, вона не є обов'язковою для виконання великими корпораціями.

На цьому етапі вступ України до СОТ можна розглядати як необхідну передумову лібералізації режиму торгівлі між Україною та ЄС, створення зони вільної торгівлі та забезпечення поступової інтеграції України до Євросоюзу. Але поряд з позитивними чинниками вступу України до СОТ необхідно звернути увагу на суттєві перешкоди щодо реалізації позитивних очікувань вступу, наприклад:

1) вітчизняним товаровиробникам необхідно реально оцінити свій виробничий і науково-технічний потенціал та оволодіти сучасними конкурентними перевагами;

2) внаслідок цінової конкуренції, вимог міжнародних стандартів слід очікувати скорочення традиційних ринків збуту для українського експорту;

3) наявні проблеми неузгодженості українських національних стандартів якості продукції міжнародним нормам;

4) антидемпінгові процеси проти України є головною метою недопущення небажаних партнерів на ринки збуту;

5) зниження рівня тарифного захисту внаслідок зв'язування тарифних ставок;

6) визнання України як держави з ринковою економікою не дає певних переваг у перехідний період вступу до СОТ.

Вступ України до СОТ блокує також деякі традиційні для України інструменти державного регулювання:

1. Приєднання до СОТ потребує скасування надання національним виробникам більшості пільг, звільнень від оподаткування, мита, платежів.

2. Угода про субсидії і компенсаційні заходи забороняє пряме списання заборгованості державі чи надання коштів для погашення заборгованості.

3. Угода про державні закупівлі СОТ (1994 р.) запроваджує обмеження щодо державних закупівель, які мають здійснюватися лише на тендерній основі, причому із забезпеченням рівноправної участі в цих тендерах як національних, так і іноземних виробників. Це, в свою чергу, обмежує можливості стимулювання національних виробників засобами державних закупівель, зменшується дієвість бюджетної політики.

4. Лібералізація фінансових послуг може призвести до активізації спекулятивного капіталу, що зменшує контрольованість фінансового сектору. Лібералізація фінансових потоків у комплексі з обмежувальними заходами щодо українських фінансових структур у межах запобігання “відмиванню” грошей (вимоги FATF) створює несприятливі конкурентні умови для українських банків, страхових компаній, інвестиційних фондів.

5. Угода ТРИМС (про інвестиційні заходи щодо торгівлі) обмежує вимоги до іноземних інвесторів щодо використання ними національних комплектуючих, регулювання імпорту комплектуючих і частки експорту у виробленій продукції. Це зменшує підконтрольність діяльності іноземних інвесторів, перешкоджає регулюванню галузевої та регіональної структур іноземних інвестицій.

Отже, у нових умовах держава виявляється обмеженою у своїх інструментах реалізації економічної політики, забезпечення конкурентоспроможності виробництва. Зміна регуляторного середовища відчуватиметься на стані галузей економіки, щодо яких застосовувалися у свій час певні важелі державного регулювання, а після їх скасування зростатимуть витрати та зменшуватиметься прибуток. До таких галузей належать сільське господарство, сільське машино-, авто-, авіа- та суднобудування, електронна промисловість, легка та окремі підгалузі харчової промисловості тощо.

Таким чином, економічна політика України щодо мінімізації негативних наслідків приєднання до СОТ має забезпечувати такі напрями:

- модернізацію системи захисту внутрішнього ринку відповідно до вимог СОТ;
- підтримку експортних виробництв та вдосконалення структури експорту;
- структурну перебудову національної економіки та підвищення її конкурентоспроможності відповідно до вимог міжнародної конкуренції.

Для ефективного входження України на міжнародні економічні ринки необхідно розробити систему захисту внутрішнього ринку, вміло використовувати наявний економічний потенціал країни, підвищувати конкурентоспроможність як вітчизняного товаровиробника, так і вітчизняного споживача. Адже відсутність цілісної стратегії підвищення конкурентоспроможності національної економіки не лише зумовлює гальмування національного економічного розвитку, а й призводить до значних ускладнень у міждержавних торговельних стосунках України з іншими країнами.

З метою налагодження рівноправних партнерських відносин з іншими країнами Україна найближчим часом повинна робити наступне:

- вдосконалювати повноцінний ринок факторів виробництва і банківської системи (кредитування, страхування, інвестиційно-інноваційні проекти);
- поліпшувати інвестиційний імідж країни;
- здійснити якісні зміни спеціалізації України у світовому поділі праці за рахунок впровадження комплексної експортної стратегії, орієнтованої на підвищення частки в експорті інноваційної та традиційної української продукції з високим рівнем доданої вартості, збільшення надання високотехнологічних послуг;
- активізувати роль міжнародної науково-технічної кооперації, передусім на стадіях комерціалізації розробок;
- підвищувати конкурентоспроможність національної економіки на основі формування високотехнологічної економіки;

- переорієнтувати імпорتنу стратегію із комплексним вирішенням проблем модернізації національної промисловості та активної політики імпортозаміщення (обмеження ввезення у країну імпорتنих товарів, які можуть вироблятися в Україні);
- нарощувати експортні можливості вітчизняної транзитної системи.

З огляду на унікальні природно-кліматичні умови України, не можна не використовувати цей потенціал для сучасного розвитку сільського господарства та агропромислового комплексу.

Практична реалізація орієнтирів зовнішньоекономічної стратегії України потребує реалізації конкретних заходів вже у коротко- і середньостроковому періодах.

1. Впровадження заходів щодо підтримки експортерів, зокрема: спрощення митних процедур; впровадження спеціалізованої системи експортного кредитування; спрощення процедури надання дозволів на експорт капіталу з метою створення за кордоном збутових і сервісних мереж вітчизняних товарів.

2. Забезпечення інформаційної підтримки експортної діяльності, зокрема посилена практична робота торговельно-економічних місій за кордоном щодо розширення можливостей збуту продукції українських виробників, запровадження виробничої кооперації, захисту їхніх інтересів на зовнішніх ринках.

3. Впровадження інструментів заохочення інвестиційного імпорту, зокрема імпорт технологічного обладнання та технологій, що вносяться у статутний капітал підприємств з іноземними інвестиціями та іноземних підприємств, не повинен обкладатися податком на додану вартість.

4. Сприяння діяльності стратегічних іноземних інвесторів.

5. Розробка стратегічної програми реалізації та адаптації наявного потенціалу економіки України до членства в СОТ, зокрема, оволодіти інструментарієм захисту внутрішнього ринку, передбаченого документами СОТ; проаналізувати умови та терміни системного захисту пріоритетних галузей економіки, максимально використовуючи механізми, дозволені СОТ; розробити спеціальні заходи, спрямовані на компенсацію очікуваних короткострокових негативних наслідків від вступу до СОТ; підготувати спеціалістів, здатних використовувати правові норми

СОТ і діючу систему вирішення суперечностей для відстоювання інтересів України на зовнішніх ринках.

Використовуючи досвід країн, нових членів СОТ, слід модернізувати політику просування України до отримання членства, спрямувавши її на пріоритетне використання власних переваг від членства для зміцнення конкурентоспроможності національної економіки. Така політика повинна включати:

1. Здійснення інвентаризації та предметне вивчення можливостей використання в умовах України всіх захисних засобів відповідно до системи ГАТТ/СОТ. Збирання інформації про торговельну політику країн-партнерів у цій сфері. Визначення напрямів інституційних та економіко-правових змін, необхідних для їх застосування в повному обсязі.

2. Гармонізацію системи стандартів у суворій відповідності до вимог технологічної, екологічної безпеки та безпеки життєдіяльності, а також технологічної та економічної доцільності.

3. Оновлення термінів перехідних періодів для реструктуризації неконкурентоспроможних і “проблемних” нині галузей і виробництв.

4. Нівелювання негативного соціального ефекту.

Отже, послідовна та системна реалізація стратегічних і тактичних заходів сучасної економічної політики України сприятиме адаптації та входженню національної економіки до Світової організації торгівлі.

Література

1. *Звернення Президента України до Верховної Ради України у зв’язку з Посланням Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році”.*
2. *Гончаров Ю., Петін Ю., Сальник О.* Застосування системи рейтингових оцінок як засіб ефективного управління процесом євроінтеграції // *Економіка України.* — 2005. — № 11. — С. 73–82.
3. *Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації* / Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилюк, Я. В. Белінська та ін. — К.: НІСД, 2005. — 388 с.